

När samhällsvård blir samhällsvåld på SiS

En återkommande situation är att en 50-kilos tonårsflicka "provocerar fram" fysiska ingrepp av två till fyra män i 90 till 100-kilosklassen. Formellt utövas det fysiska våldet med stöd av lagen, men författarna visar övertygande att flertalet övergrepp saknar lagstöd. Det skriver Åsa Moberg som läst den nyutkomna *I statens våld*, en imponerande detaljrik kartläggning av bristerna på Statens institutionsstyrelse.

Statens institutionsstyrelse, SiS, är den enda instans i vårt land som har laglig rätt att utöva våld mot barn och unga. Hur märkligt det är att en sådan rättighet existerar framgår av den skakande och sakliga rapportboken *I statens våld* (Fri tanke). **Sabina Björk**, tidigare behandlingsassistent på SiS, och **Valeria Helander**, reporter på SvT:s Uppdrag granskning, har gjort en imponerande detaljrik kartläggning av verksamhetens brister.

De begärde ut anmälningar för hela 2022 om övergrepp från samtliga 21 SiS-hem, och från det som borde vara tillsynsmyndigheter. JO framstår som förtjänt av den beteckningen, men det gör inte förvaltningsrätten och definitivt inte Inspektionen för vård och omsorg. Ivo kommunicerar inte med unga som anmäler utan skickar i stället inkomna rapporter om övergrepp vidare till... just det, det SiS-hem som blivit rapporterat av någon som är drabbad. Unga med neuropsykiatriska funktionshinder och andra psykiatriska problem, som ätstörningar och självskadebeteende, är överrepresenterade bland anmälarna.

De unga kvinnornas situation blir tydlig genom tre personberättelser som interfolierar den omsorgsfulla dokumentationen av byråkratins principer och bristfälliga praktik. Namnen är fingerade. Nadja, placerad som 11-åring,

och hennes mamma Sara, sysselsatt på heltid med att besöka och följa sin dotters öde och försöka få henne i behandling, vilket inte lyckas. Även Mariam, 21, hamnade hos socialtjänsten som 11-åring, först placerad i fosterhem och som 13-åring på SiS. Hennes historia slutar i frihet, Nadjas med ännu en placering. *"Jag känner mig mycket tryggare nu som hemlös än vad jag kände mig på SiS"*, säger Nadja, när polisen söker henne efter några månader på rymmen. Då var katalogen över våld från personal lång, inklusive sexuella övergrepp.

Blåmärken, ledvärk och andra skador präglar de ungas vardag. Bitar av Nadjas tänder saknas sedan personal "tappade" henne i golvet. Till smärtor kommer ständig rädsla och den psykiska påfrestningen i att aldrig bli trodd eller ens hörd.

En återkommande situation är att en 50-kilos tonårsflicka "provocerar fram" fysiska ingrepp av två till fyra män i 90 till 100-kilosklassen. Den utsatta kan också vara en trotsig pojke, ibland under tonåren. Formellt utövas det fysiska våldet med stöd av lagen, men författarna visar övertygande att flertalet övergrepp saknar lagstöd.

Ett centralt begrepp är avskiljning, ett annat ord för isolering. Inför avskiljning är det tillåtet att lägga ner den unga mot golvet eller hålla fast hen mot en vägg. Även personal reagerar, någon ringer till Ivo: "Hen far väldigt illa på SiS, måste avskiljas med våld flera gånger per dag. [...] Personalen har ingen utbildning för dessa individer. Vården blir fullständigt undermålig och barn far illa." (s 96)

Många av SiS-hemmen saknar rum för "avskiljning". Då blir bara själva våldet kvar, och blir då alltså olagligt när det inte sker för att möjliggöra isoleringen.

SiS argument för att fortsätta arbeta med så huvudlösa metoder är papperskonstruktioner. Olika hem har olika behandlingskultur, några med mycket våld och några nästan inget. Frekvensen av våldsinslag från personal kan plötsligt

gå ner till noll när en krävande ung människa omplaceras.

Tidigare var en liknande människosyn vanlig i psykiatrin: patienterna skulle hållas kort och lära sig passa in i systemet. På vissa håll finns ännu rester kvar av den sortens "behandling". Olika metoder, exempelvis personcentrerad vård, har minskat tvånget eller gjort det överflödigt. Det borde vara något att studera även för SiS.

Om föräldrar orsakar lidande för sina barn ingriper socialtjänsten, men när socialtjänsten är ansvarig kan samhällsvård omvandlas till samhällsvåld. Svåra missförhållanden i verksamheten har avslöjats om och om igen. Minst en gång om året döms någon anställd för våldtäkt mot barn. I ett fall blev domen två år och åtta månader för våldtäkt mot 13-åring, fast den vuxne hävdade att han "mot sin vilja fick utlösning på hennes mage".

När författarna försöker få fram uppgifter om vilken behandling som erbjuds på olika SiS-hem går det inte att få några besked. Nästan alla fakta om verksamheten kommer från andra källor än SiS. Författare och förlag ska ha ett extra tack för alla de fotnoter som gör att vem som helst kan kontrollera källorna. (Det kanske någon gör, eftersom det mesta som påstås framstår som osannolikt.)

Det händer säkert att någon får hjälp på SiS, av en tillfällighet. Machokultur med våldsinslag tycks vara det normala i en samhällsorganisation som utsätter de mest försvarslösa för systematisk misshandel.

Ett av problemen är att psykiskt sjuka barn och unga inte behandlas utan bara förvaras, tillsammans med unga kriminella. Det hedrar **Ulf Kristersson** att han som statsminister besökt ett SiS-hem. Till TT sa han: ["Det funkar inte, det är alldeles uppenbart. Vi kan inte ha en plats som i praktiken blir en rekryteringplats för kriminella. Det går inte."](#) Om regeringens utlovade omorganisation lyckas förändra våldskulturen på SiS

vore det bra – och förvånande. Många regeringar har försökt det senaste seklet, utan framgång.

Åsa Moberg

Fler texter av och om Åsa Moberg

[Kärleksskimrande om friskskuld](#)

[De omöjliga som inte passar in](#)

[Vården borde riskbedöma våldsfantasier](#)

[Psykiatrins eviga konflikter](#)

[När vård av unga kvinnor blir förtryckande](#)

Fler texter om SiS och hvb

[Vårdmiljö med slagsida mot kontroll och säkerhet](#)

[SiS-anställda ser sällan sin egen del i våldet](#)

[Hvb en evig vinstmaskin?](#)

[Flickorna på hvb, vård, uppfostran – eller nånting helt annat?](#)